

Алла Кравченко

КРАВЧЕНКО Алла Петрівна – кандидат юридичних наук, асистент кафедри гуманітарних та соціально-економічних навчальних дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Сфера наукових інтересів – філософія та антропологія права.

ПАТРІОТИЗМ І ПРИХИЛЬНІСТЬ ЯК РІЗНОВИДИ ЛЮБОВІ

У статті характеризуються основні різновиди патріотизму як любові до своєї країни, особливого відношення до минулого і твердої віри у свій народ. Розкриті відмінності патріотизму від найпростішої, покірливої і непримхливої любові як прихильності.

Ключові слова: Батьківщина, гідність, закоханість, любов, патріотизм, прихильність, потреба.

Сучасне покоління людей існує у досить складному, глобалізованому, суперечливому світі де відбуваються гострі конфлікти, війни, що безперечно відображається у повсякденному бутті кожного індивіда. «Людина постійно живе у ситуації неповноти, бо сама неповна» – підкреслює І.Карівець у своїй праці «Повсякдення: між трансценденталізмом і дивовижністю» [1, с.6]. Життя людей завжди триває у повсякденні, яке залишається неосмисленим і часто виходить за межі розуміння. Нині відбувається глобальне вільне переміщення людей, товарів, фінансових потоків, інформації. Будучи нервовою системою соціуму, інформація обумовлює структуру сьогодення, його повсякденне функціонування, визначає спрямованість подальшого розвитку. З переходом на стадію інформаційного суспільства людство вступило в абсолютно нову для себе епоху. Інформація в усіх її різновидах і формах усе більше стає вирішальним чинником формування як індивідуальної життєдіяльності особистості, так і існування соціуму як такого. На цій підставі багато хто висловлює переконання, що нині ми живемо в умовах небаченої раніше свободи, що наш час – найвільніша епоха в історії людства. Свобода стала важливим атрибутом духовного життя і світосприйняття сучасної цивілізаційної людини. Але зростання свободи супроводжується появою нових, несвідомих, несвідомих

© А. П. Кравченко, 2016

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.57507>

раніше, її ворогів. Одним із них є маніпуляція людською свідомістю. Ця маніпуляція часто призводить до появи складних конфліктів і навіть військових дій, до формування ворожнечі і ненависті між певними соціальними групами чи окремими людьми. Саме тому для сучасної людини так важливо розвивати в ній здатність любити, особливо – любити іншу людину, не ставитись до неї вороже, бо тільки в любові і лише завдяки любові людина стає людиною.

Щоправда, можна любити не тільки людину. Любов до природи для людей теж дуже важлива. Але любов до природи – це не тільки любов до краси. Звичайно, в природі багато красивого – і дерева, і квіти, і птахи, і тварини. Любов до природи це, перш за все, любов до своєї країни. Вона проявляється в формі патріотизму як, наприклад, плач Христа за Єрусалимом, що наповнений любов'ю до своєї країни. Патріотизм же має багато різновидів.

Перший з них – любов до рідної домівки: до місця де ми росли; до старих друзів, знайомих облич, знайомих краєвидів, запахів і звуків. З любов'ю до рідної домівки пов'язана любов до свого укладу життя. Любов до місцевої говірки і – рідше – любов до рідної мови. У нашому розумінні – це буде називатись, любов'ю до нашої України. Тільки шовіністично настроєну росіяни, можуть говорити про Малоросію і хохлів. Але той, хто не любить рідного брата, земляка свого, якого бачить, ніколи не полюбить і людину, яку не бачить, людину взагалі.

До сих пір мова йшла про ближніх у географічному, а не християнському розумінні слова. Коли ж ми перейдемо рамки географії в своїй любові, тоді остання набуде форми християнської любові до людей інших країн, до людей взагалі. У будь-якої, хоч трохи розумної, обдарованої уявою людини, такий інтернаціональний патріотизм, любов не тільки до України, а й любов до всього людства, тільки добрі почуття до чужоземців. Чи можу я любити свою рідну домівку і не розуміти, що інші люди з таким же правом люблять свою? Француз так само відданий смаженням каштанам, як англієць – яєчні з шинко, а ми – борщу чи галушкам. Що ж, дай їм бог, нехай їдять жарені каштани і яєчно з шинкою. Ми зовсім не хочемо нав'язати їм наші уподобання. Рідні місця тим і гарні, що інших таких ніде немає. Навіть у рослин і тварин ми знаходимо любов до батьківщини: багато які дерева й квіти з такою прихильністю туляться до своєї батьківщини, й землі, й повітря, й води, що відразу в'януть, сохнуть і змінюються, якщо їх пересадити. Журавель, ластівка, лебідь, лелека й інші перелітні птахи повертаються із красивіших країн, у свою холодну, рідну землю, у бідні гнізда. Багато які тварини дають себе швидше вбити, аніж покинуть свою рідну

землю, територію, свій дім чи їжу, а якщо ми їх насильно вирвемо з їх рідних умов життя і перевеземо в чужі краї, вони загинуть від туги за батьківщиною.

Любов до своєї країни має і другий різновид – це особливе відношення до минулого країни, яке живе в народній свідомості (Київська Русь, Запорізька Січ), великі діяння предків: Северина Наливайка і Богдана Хмельницького, Івана Мазепи і Павла Полуботка. Це минуле і зобов'язує нас і ніби дає нам гарантію. Ми не маємо права зрадити високим зразкам, бо ми нащадки тих великих, і тому вже якось так виходить, що ми й не можемо їм зрадити.

Але справжня історія будь-якої країни сповнена не тільки героїчними сторінками її минулого, але й ганебними фактами. Якщо ми вважатимемо, що великі діяння для неї типові, ми звичайно помилились, і станемо легкою здобиччю для людей, які полюбляють відкривати очі іншим. Коли ми дізнаємось про нашу історію більше, наша любов до своєї країни може навіть загинути, і змінитися злим цинізмом, або ж ми можемо навмисно відмовитися бачити правду. І все таки, щоб нам не говорили, саме така щира любов до своєї країни, її героїчного і сповненого горем і болем минулого, допоможе багатьом людям поводити себе значно краще у тяжку годину, аніж би вони поводити себе без неї. З цього приводу наведемо чудові рядки пісні «До українців» на слова навечно втраченого нами поета Віктора Баранова у виконанні Теодора Кукурузи, що лунали по кілька разів на день із радіоприймачів на початку 90-х років: «Українці мої! Дай вам Боже і щастя, і сил. Можна жити й хохлом, і не згіркне від того хлібина. Тільки хто ж колись небо прихилить до ваших могил, як не зраджена вами, зневажена вами Україна?» [1].

Третій різновид любові до своєї країни – це вже не почуття, а тверда, навіть фанатична віра в те, що твоя країна або твій народ справді найкращий. Якось я сказав одному знайомому, що сповідував такі погляди: «Кожен народ вважає, що його чоловіки – найхоробріші, а жінки – найкрасивіші». Але, відверто, якщо якась нація таки найкраща, то чи не повинна вона всіма правити? Коли є це відчуття переваги, вивести можна багато що із нього. Можна підкреслювати не обов'язок, а право. Можна визнати, що одні народи, цілком вже ні на що не здатні, необхідно знищити, а інші, трохи кращі, повинні служити вибраному народу. Звичайно, відчуття обов'язку краще, аніж відчуття права. Але ні те, ні інше до добра не доведе. В обох випадках є вірна прикмета зла: вони перестають бути смішними тоді, коли стають жадливими. Якби на світі не було б обману індіанців,

знищення євреїв, газових камер апартеїду, пихатість такого патріотизму здавалась би грубим фарсом.

Усі ці різновиди любові ґрунтуються на раціональному ставленні людини до дійсності. Але існує і найнерозумніший її вид. Найпростішу, покірливу і непримхливу любов, яку греки іменували «сторге», маючи на увазі симпатію, називають сьогодні прихильністю. Бувають жінки, в яких не може бути поклонників; є й чоловіки, в яких не може бути друзів. Але мало на світі людей, до яких ніхто б не відчував прихильності. Прихильність пов'язує молодого вченого і стару няню, людину й тварину, скажімо, kota й собаку. Прихильність не вимагає схожості. Вона вимагає лише доброго чи давнього знайомства. Ми часто знаємо, коли саме, якого числа закохались чи знайшли свого друга. Але навряд чи можна встановити, коли ми відчули до когось прихильність. (Собака гавкає на незнайомого, який не заподіяв їй шкоди, і рада знайомому, який ні разу не приголубив її. Дитина любить похмурого старого садівника і цурається ласкавої чужої гості).

Як і милосердя, прихильність ніколи не звеличується. Ми гордимось закоханістю чи дружбою. Прихильності ми нерідко соромимось. Частіше всього ми починаємо розрізняти позитивні якості в знайомих нам людях, коли їх поряд з нами немає. Поки ми з ними, ми їх приймаємо як належне.

Прихильність сама по собі є любов, але часто вона входить в інший вид любові, насичує її, забарвлює її, створює для неї певне середовище. Може без неї та любов і засохла б. Коли друг стає «старим другом», все, що не мало до дружби ніякого відношення, набуває особливої привабливості.

Закоханість може проіснувати без прихильності дуже недовго; якщо ж протягне подовше – стане надто ангельською або надто тваринною, чи тим і іншим по черзі. Така закоханість не по мірці людині, і мала їй, і велика. Зате як гарні дружба і закоханість, коли самі вони затухають, і прихильність дає нам відому тільки їй свободу. Не треба розмовляти, не треба цілуватись, нічого не треба, хіба що чай поставити.

Друзів і коханих ми вибираємо за дещо – за вроду чи доброту, за розум або чесність. Але врода має бути особлива, «наша», і розум особливий, на наш смак. А тому друзі й закохані відчувають, що створені ніби один для одного. А прихильність – невибаглива, вона не свідчить про наш смак чи розум, і ті, хто її викликають, часто прості й непомітні. Прихильність об'єднує не створених одне для одного, до зворушення, до сміху несхожих людей. Спочатку ми відчуваємо прихильність

до людини просто тому, що вона поряд. Потім ми помічаємо: «А в ній щось є!..» Це означає, що вона нам подобається, хоча й не відповідає нашому смаку. Нехай нам здається, що ми поставились поблажливо до неї, насправді ж ми почали цінувати добро як таке, а не тільки нашу улюблену його різновидність.

Завдяки прихильності люди розширюють свій кругозір, бо виховуються разом у колективі. Саме тому прихильність є найширша, найдемократичніша любов.

Якщо в мене багато друзів, то це не означає, що я терпимий і добрий; я їх вибрав, як вибрав книги своєї бібліотеки. Справді любить людей той, хто відчуває прихильність до повсякденних супутників життя. Прихильність вчить нас насамперед помічати, потім – терпіти, далі – ставитись привітно і, нарешті, цінувати тих, хто опинився поряд із нами. Вони не створені для нас, дивовижні, недоладні, але куди цінніші, ніж здавалось нам спочатку.

Прихильність звертає нашу увагу на непомітних; Бог і його святі люблять тих, хто не може викликати любові, навіть ворогів. Прихильність – невибаглива, відхідлива, довготерпима, *ніколи не перестась бути смиренною*.

Але прихильності притаманні суперечливі властивості, що можуть призвести як до добра так і до зла. Якщо дружбу і закоханість треба чимось викликати, немовби заслужити, то прихильність дається нам безплатно і ми чекаємо її. Якщо ж не дочекаємось, то вирішимо, що наші близькі поводять себе протиприродньо. Чому на світі мало щасливих сімей? Не тому, що рідні не люблять один одного. Сім'я буває нещасливою при дуже сильній любові або ж – гірше того – із-за сильної любові.

Прихильність – це найнерозумніший вид любові. Ставитись із прихильністю можна до кожного. А тому кожен і чекає, що до нього ставитимуться з прихильністю. Якщо хтось має прихильність до нас, то це не значить, що ми гідні любові. Батько нерідко жахається, що син не любить його, і вважає це протиприроднім. Але він і не спитав себе, чи зробив він хоча б дещо, щоб заслужити синівську любов. Шекспірівська трагедія «Король Лір» розпочинається з того, що король Лір на схилі років вирішує віддалитися від справ і розділити своє королівство між трьома доньками. Для визначення розмірів їх частин він просить кожену з них сказати, як сильно вона його любить. Дві старші доньки – Гонерілья і Регана використовують цей шанс, а молодша – Корделія – відмовляється лестити, кажучи, що її любов вище цього: «Я Вас люблю, як борг вимагає, не більше і не менше».

Розгніваний батько відрікається від молодшої доньки. Лір ділить королівство між старшою і середньої доньками. Однак невдовзі, після жадливого прийому, наданого йому ними, він розуміє, наскільки лицемірно розважливі були його старші доньки зі своєю показною «любов'ю». Дві доньки виганяють короля Ліра. А невдовзі вони хочуть схопити батька і вбити його.

Молодша донька Корделія веде війська війною на сестер. Насувається битва. Солдати Корделії б'ються із солдатами Регани і Гонерільї. Її й Ліра беруть у полон і садять у в'язницю. Побічний син герцога Едмонд підкупує офіцера, щоб той убив полонених Ліра і Корделію, зобразивши самогубство. Але герцог Альбанський виводить Едмонда на чисту воду, відкриваючи його злодіяння, і поранений Едмонд перед смертю бажає зробити добру справу – зірвати свій план вбивства Ліра і Корделії. Але Корделію врятувати не встигають, – вона вже задушена. Обидві її сестри, Гонерілья і Регана, гинуть: Регана отруєна Гонерільєю, а Гонерілья накладає на себе руки, заколюючи себе. Лір виходить із в'язниці, тримаючи на руках труп задушеної Корделії, і помирає від горя.

Тим самим Шекспір доводить нам, що Лір жити не міг без прихильності своїх доньок. Не можна сказати, що Лір не знав прихильності. На ній він просто збожеволів. Якби він по-своєму не любив доньок, він би не вимагав від них любові. Ця хижа любов його не приносить добра ні йому, ні іншим. У такій сім'ї, як у короля Ліра, просто життя немає. Коли неприємна людина безперестанку вимагає любові, ображається, докоряє або тихо гризе близьких, вони відчувають себе винними (чого вона й хотіла), а насправді нічого поправити не можуть. Вимагаючий любові рубає сук, на який і сісти не встиг. Якщо в нас раптом і зажевріє якась ніжність до нього, він відразу ж приб'є її жадібністю і скаргами. А доводити свою любов ми маємо, звичайно, лаючи його ворогів. (А тому така любов завжди є любов'ю до самого себе: «любив би ти мене, ти б зрозумів, який егоїст твій батько», «любив би ти мене, то допоміг би мені справитись із твоєю сестрою», «любив би ти мене, то не дав би так зі мною поводитись твоєму другу»).

Давньоримський поет Овідій вважав, що любові не дочекаєшся, якщо ти сам не люб'язний і не ласкавий. Тим самим він хотів сказати, що жінку не спокусиш, якщо сам не спокусливий. Але слова його можна прочитати й інакше: до тебе не буде прихильним той, до кого ти сам неприхильний.

Дивно не те, що не варті ніякої прихильності даремно її вимагають, а те, що вони вимагають її так часто. Іноді жінка витрачає

юність, зрілість і навіть старість на ненаситну матір, слухається її, догоджає їй, а та, як істинний вампір, вважає її неласкавою і непокірною. Можливо, її жертва й прекрасна, але в матері, як не шукай – прекрасного не відшукаєш. Такі плоди може приносити те, що прихильність дається нам даром. Не краще стоїть справа і з невимушеністю, яку вона породжує.

Негативною властивістю прихильності є ревності. У прихильності ревності дуже сильні і викликані тим, що цей вид любові не виносить зміни. Скажімо, брат і сестра або два брати ростуть разом. Вони читають одні й ті самі книжки, разом граються, починають і кидають збирати поштові марки. І раптом у одного з них з'являється нове життя. Інший не входить у нього, він викинутий, відкинутий. Ревності тут виникають такі, що і в драмі подібних не знайдеш. Це ще не ревності до друзів, це тільки ревності до самого предмету захоплення – до музики чи науки. Ображений називає «все це» дурницями, не йме віри кривднику, звинувачує його в позерстві, ховає книги, виключає радіо, викидає метеликів. Прихильність – найінстинктивніший, найтваринніший вид любові, і ревності її – найдивовижніші.

Іноді такі ревності ускладнюються, подвоюються. З одного боку, звичайно, «все це» – дурниці. З іншого – а раптом у цьому дещо є? Раптом і справді чимось гарні книги або музика? То чому ж ми цього не бачили, а син побачив? Що він, кращий за нас? Та ми ж старші... і ревності повертаються на круги свої: «розумніше нас він бути не може, значить, все це дурниці».

Батькам у таких випадках краще, ніж братам чи сестрам. Діти їх минулого не знають і вони завжди можуть сказати: «У кого не було! Нічого, минеться...» Заперечити на це нічого – мова йде про майбутнє, образитись не можна, а слухати прикро. Батькам дуже важко, коли хтось із сім'ї опустився нижче моралі сім'ї – грає, п'є, утримує коханку. До речі, так же важко, якщо хтось із сім'ї піднявся вище. Тільки тоді прикро за самого себе.

Ось такими є відхили прихильності, коли вона виступає як потреба. У прихильності ж дару – свої спотворення. Материнська любов – це не тільки дар, але й потреба, мати сама має в ній потребу. Її любов – це потреба, але потребує вона того, щоб у ній мали потребу. І тому материнська любов – це здебільшого дар. Мати дарує життя новому створінню – своїй дитині. Але дарує вона, щоб довести дитину до тієї межі, після якої дитина в цьому дарі потреби не матиме. Ми годуємо дітей, щоб із часом вони самі навчилися їсти. Ми вчимо їх, щоб вони вивчилися тому, що їм це знадобиться потім. Ця любов працює проти

самої себе. Місія матерів – стати непотрібними своїм дітям. «Я більше їм не потрібна» – це нагорода для матері, визнання добре виконаного материнського обов'язку. Але інстинкт матері за природою своєю з цим не погоджується. Якщо не включиться більш висока любов, яка бажає дитині добра, звідки б вона не виходила, мати не здається. Щоб мали в ній необхідність, мати дуже часто вигадує неіснуючі потреби або відучує дитину від самостійності. Совість її при цьому чиста; вона не без підстав вважає, що її любов – це дар, і з цього робить висновок, що ніякого егоїзму в неї немає.

Така любов як потреба має місце й у любові до тварин. Фраза «Він (вона) любить тварин» не значить нічого. Любити тварину можна по-різному. З одного боку, домашня тварина – це міст між нами й природою. Всім нам буває сумно від того, що ми, люди, самотні в світі живого. Та ми не можемо і не маємо права уподібнюватись твариною. Але ми можемо бути з ними, незважаючи на те, що вони – невеликий клубок біологічних імпульсів. Собака чи кіт трьома лапами знаходяться в природі, а однією – там, де й ми. Тварина – це божий посланець нам, людям. Хто з нас не хотів би, як сказав англійський філософ Бернард Бозанкет (1848 – 1923рр.): «Направити посла до двору великого пана», тобто природи?

Собака чи кіт допомагає заповнити відсутню ланку у всесвіті. Але з іншого боку, тварину можна сприйняти неправильно. Якщо ви хочете бути потрібними, а сім'ї вдалось від вас ухилитись, тварина може замінити її. Нещасне створіння принесе вашим рідним велику користь, подібно громовідводу.

Собака підійде тут більше ніж кіт. Собака оплачує нашу симпатію до нього покірністю. Як сказав одного разу німецький філософ Ф.Ніцше, кішка чи кіт насолоджуються при цьому собою, отримуючи почуття сили: «кішка, на відміну від собаки, не дає нічого взамін. А тому остерігайся кішок: вони ніколи нічого не віддають; вони навіть не віддячують – вони тільки вишкіряються при цьому!» [3, с. 766].

Отже, прихильність дарує радість тоді і тільки тоді, коли її відчувають «пристойні люди». Іншими словами, однієї прихильності замало. Необхідні розум, справедливість і ласка; треба бути добрим, терплячим, покірливим, лагідним. Має посилюватись любов, яка вище прихильності. Якщо ми станемо жити однією прихильністю, вона принесе нам багато зла).

Крім любові до того, що вище людини (*на прикладі любові до бога* чи любові до Батьківщини) є й любов до того, що нижче людини (*на прикладі любові до тварин*). Однак існує ще й любов до людини, яка

зовсім не схожа на два попередні напрямки. Це любов, яку давні греки назвали еросом – закоханістю. Але це є предмет спеціального аналізу.

Література

1. *Карівець І.В.* Повсякдення: між трансценденталізмом і дивовижністю / І.В. Карівець. – Львів : Видавництво львівської політехніки, 2012. – 256 с.
2. *Баранов В.* Доукраїнців. – <https://sites.google.com/site/kripyvolya/pisennyk/kozacki/slova-akordi-zvucanna/do-ukrainciv>.
3. *Ницше Ф.* «Зла мудрість». – Збір. тв. у 2-х т. – М. 1990. – Т. 1. – с.766, афоризми 294 і с. 827, 55 зноска до приміток.

Кравченко А.П.

ПАТРИОТИЗМ И ПРИВЯЗАННОСТЬ КАК РАЗНОВИДНОСТИ ЛЮБВИ

В статье характеризуются основные разновидности патриотизма: любовь к отчужденному дому, своего уклада жизни, родного языка, христианской любви к людям других стран. Вторая разновидность патриотизма - это особое отношение к прошлому страны, живущего в народном сознании. Третья разновидность - это твердая, фанатичная вера в то, что твоя страна, или твой народ - самый лучший. Эти разновидности любви основываются на рациональном отношении человека к действительности. Но самую простую, смиренную и непритворную любовь, которую греки именовали «строгое», имея в виду симпатию, называют привязанностью. Сама по себе она есть любовь, но часто входит в другой вид любви, насыщает ее, окрашивает, создает для нее определенную среду. Приверженность объединяет не созданных друг для друга, не похожих людей, учит замечать, потом - терпеть далее - относиться приветливее и, наконец, ценить тех, кто оказался рядом с нами. Она - непритворная, отходчивая, долго терпимая и никогда не перестает быть смиренной. Но ей присущи противоречивые свойства, которые могут привести как к добру, так и злу. Это – самый глупый вид любви. Относиться с благосклонностью можно к каждому, поэтому каждый ждет, что к нему будут относиться с благосклонностью. Но если кто-то привязан к нам, то это не значит, что мы достойны любви. Отрицательным свойством привязанности является ревность. Оно вызвано тем, что этот вид любви не выносит изменения. Поэтому это инстинктивный вид любви. Приверженность дарит радость тогда и только тогда, когда ее испытывают «приличные» люди. То есть, одной привязанности мало, необходимы ум, справедливость и пожалуй: нужно быть добрым, терпеливым, смиренным, кротким. Усиливается любовь, которая выше привязанности. Если мы станем жить одной привязанностью, она принесет нам много зла.

Ключевые слова: Родина, достоинство, влюбленность, любовь, патриотизм, приверженность, потребность.

Kravchenko A.P.

PATRIOTISM AND BENEVOLENCE AS THE A SORT OF LOVE

The article contains information about the essential types and forms of patriotism such as love for homestead and the way of life, love for mother tongue, charity and respectful attitude towards other nations. Another type of patriotism is showing consideration for the history of the country which is an integral part of the national consciousness. The third type is an enthusiastic faith that your country and nation are first-rate. Those types of love are based on human's reasonable attitude towards reality. But the simplest gentle and easy pleased type of love which the Greeks named *Storge* (sympathy) is called benevolence. The thing-in-itself is love, but it often transforms into some another type of feeling which creates a special environment with its enrichment and coloring. Benevolence unites completely dissimilar people. At first, it shows how to observe, tolerate. Then it makes people more cordial. And finally, it demonstrates how to respect and value people who are close. The benevolence is modest, easily appeased, and tolerable. It never stops being humble. But there are some controversial qualities which are also inherent in it and can result in both good and evil. It is the most unreasonable type of love. It is possible to be benevolent to everyone so that is the reason why everyone is waiting for being regarded with favor. But the fact that somebody shows sympathy doesn't mean that we deserve love. The negative attribute of benevolence is sure to be jealousy. The reason of this negative feeling is incapability of this type of love to stand changes. That's why it is called the most instinctive type of love.

The benevolence brings happiness only when it is felt by "decent" people. In other words, to be benevolent is not enough. It is necessary to possess a mind of wide scope as well as to be righteous, kind, tolerant, humble and tender. The love which is above the benevolence should be increasing. If we started to live only in benevolence, it would bring us lots of trouble.

Key words: *Motherland, dignity, infatuation, love, patriotism, benevolence, requirement.*

Надійшла до редакції 27.01.2016 р.

